

Ірина Кобякова,
канд. філол. наук, професор
кафедри германської філології Сумського державного університету
Діана Левкович,
студентка Сумського державного університету

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ

Одною з основних завдань лінгвістики є аналіз використання мови в комунікативних цілях. Звичайно, поява в мові евфемізмів обумовлюється такими фактами, як соціальний статус комунікантів, офіційна обставина мовного акту, а також правила та норми соціальної взаємодії. Саме тому, промови політиків та тексти політичних документів просто містять безліч евфемістичних натяків та недомовленостей. І навпаки, чим більше люди знають одне одного і відчують себе більш розкуто, тим менше вони відчують необхідність вживати евфемізми.

Мова як динамічна система постійно розвивається. Змінність мови зумовлена лексичними та іншими інноваціями, тісно пов'язаними із трансформаційними процесами в її лексико-семантичній системі. У лексиці еволюційні процеси безперервно відбуваються, тому вивчення змін словникового складу залишається одним із найактуальніших напрямів мовознавчих досліджень. Лексичний склад перебуває під значним впливом позамовної дійсності та найвиразніше відбиває динаміку розвитку мови, який є процесом об'єктивним, зумовленим цивілізаційною еволюцією. Саме тому на сучасному етапі розвитку літературної мови, коли її лексична система перебуває під інтенсивними впливами, актуальною є потреба в дослідженні численних шляхів та способів збагачення словникового складу мови.

Мовознавці розглядають евфемізми як мовне явище через призму його лінгвістичного та історичного розвитку. Як особлива частина лексичного фонду мови евфемізми є цінним джерелом лінгвістичних досліджень у різноманітних аспектах.

Лінгвістичний підхід до вивчення евфемізмів відображено в працях вчених В. Жельвіса, О. Реформатського, Л. Крисіна, Ф. Беквітата, М. Баумана, Б. Купера, Дж. Хьюз, Х. Росона.

Актуальність цієї роботи полягає у недостатньому вивченні питань щодо функціонування та класифікації евфемізмів. У наш час евфемізми відіграють неабияку роль у спілкуванні, адже, фактично, кожна мова або культура має свої власні евфемізми. Вони заступають назви предметів або явищ, які з погляду суспільної моралі вважаються непристойними, сприймаються доволі негативно.

Об'єктом дослідження виступають евфемізми у сучасній мові, а його предметом – лінгвістичні та соціолінгвістичні та лексико-семантичні особливості евфемізмів. Новизна роботи полягає в тому, що вперше здійснено спробу аналізу особливостей евфемізмів.

Мета розвідки полягає у поглибленні загальних знань щодо особливостей використання евфемізмів у соціокультурному середовищі. Реалізація мети дослідження передбачає вирішення наступних *завдань*: визначити поняття евфемізмів; дослідити способи створення евфемізмів; описати евфемізми з соціолінгвістичної точки зору.

Евфемізми (грец. *euphēmos* eu “добре” і *rhēti* “говорю”)– пом’якшені, благозвучні слова чи вислови, що за певних умов служать для заміни тих позначень, що видаються мовцеві непристойними чи небажаними, неввічливими, надто різкими [7, с. 36]. Евфемізми та евфемізація мови досягають своїм корінням природу людини як істоти, що відчуває свою слабкість перед силами природи. За словами вчених, забобонний страх, який відчувала ще первісна людина перед прямим найменуванням, породив заборони (табу) на певні слова, замість яких створюються нові. Саме таким чином, на стадії первісних забобонів, які створювали люди, розпочав розвиватися найдавніший пласт евфемізмів – слів, що приховують реальну картину певного явища чи предмета. Надалі вони переходять у номінації, евфемістична природа яких відходить на задній план і залишається у свідомості людей як пережиток віри у магічну силу [6, с. 130].

Мовний етикет є важливим елементом соціолінгвістичного портретування, оскільки є носієм інформації щодо лінгвальних та екстралінгвальних процесів мови. З часом людина еволюціонувала, змінювалися її погляди та ставлення до життя та оточуючих. Після того утворилася нова хвиля використання евфемізмів, а саме з міркувань сорому, совісті та ввічливості. Саме евфемізми пом'якшують ефект грубого, нецензурного або неетичного висловлювання, які використовують у текстах, повсякденних розмовах, політиці та в інших сферах життя.

Евфемія розглядається як складне та багатогранне мовне явище, яке має три взаємопов'язаних аспекти: соціальний, психологічний та лінгвістичний. Всі евфемізми умовно поділяються на наступні групи: терміни; расова національна приналежність; вік; релігія; соціальне і фінансове положення; професії.

В. Б. Великорода на основі прагматичних особливостей вживання евфемізмів та запропонованого їх трактування виділяє такі функції евфемічних субститутів: превентивна, риторична, елевативна, конспіративна та дистортивна [1, с. 7-8]. Головна функція евфемізмів – функція ввічливості [2, с. 135]. Суть її полягає в уникненні неграмотних і некультурних слів. Як заявила Джоана Ченел, «невизначеність використовується як один зі способів дотримання правил ввічливості для певної культури» [5, с. 98].

Ввічливість відіграє важливу роль у спілкуванні людей, бо впливає на розвиток відносин між людьми [3, с. 112]. Вона розглядається як одне з основних соціальних обмежень людської взаємодії, яке регулює комунікативну поведінку учасників, постійно нагадуючи їх про необхідність враховувати почуття інших. Необхідно враховувати їх почуття, щоб встановити рівні взаємного комфорту та розвитку взаєморозуміння, що, у свою чергу, полегшує та пришвидшує спілкування між людьми. Евфемізм та ввічливість є взаємозалежними явищами в тому сенсі, що необхідність бути ввічливим у багатьох ситуаціях визначає використання евфемізмів.

У прагматиці евфемізми також виконують роль табу. Табу є головною психологічною основою виникнення табу. Евфемізм – це уникнення

неприємних, некоректних речей. Відомий соціолінгвіст Юань одного разу сказав: «Взагалі кажучи, виникнення евфемізму починається з табу». Евфемізм використовується вже доволі довгий період часу, і він тісно пов'язаний з табу. Фактично, евфемізм став належати до мовленнєвих табу ще в ранній період людської еволюції. Коли люди хочуть уникнути і відмовитися від заборонених слів, вони повинні знайти інше слово для заміни.

Аналіз евфемізмів показав, що головна функція евфемізмів – приховати чи завуалювати явище, що в суспільній свідомості має негативну оцінку, тим самим пом'якшити або зашифрувати заборонені чи табуйовані слова, що зумовлено соціально-політичними, історико-культурними, релігійними, етичними й естетичними чинниками. Лінгвістичний аналіз евфемізмів дозволяє поділити їх евфемізми значення та евфемізми форми. Структурно-семантичний аналіз евфемізмів уможлиблює окреслення особливостей евфемізмів на фонетичному, лексичному та синтаксичному рівнях мови.

Одною з основних завдань лінгвістики є аналіз використання мови в комунікативних цілях. Кожна мова є надбанням певного народу. Вона не тільки найпотужніший засіб спілкування, знаряддя думки (мислення), а й дух народу, його історія і необхідна умова існування не лише культури народу, а і його самого [4, с. 7].

Звичайно, поява в мові евфемізмів обумовлюється такими фактами, як соціальний статус комунікантів, офіційна обставина мовного акту, а також правила та норми соціальної взаємодії. Саме тому, промови політиків та тексти політичних документів просто містять безліч евфемістичних натяків та недомовленостей. І навпаки, чим більше люди знають одне одного і відчують себе більш розкуто, тим менше вони відчують необхідність вживати евфемізми.

Висновки. Евфемізми можуть бути й милосердними, навіть, необхідними. Зокрема, у випадках, коли на перший план, замість ясного і точного вираження емоцій, виходить потреба не зачепити почуттів. Про дітей, які відстають в інтелектуальному розвитку, чи неадекватно поведуться, мабуть, дійсно краще

сказати, що в них «*особливі (спеціальні) потреби*». Звісно, це не полегшує завдання навчати їх чи просто знаходити з ними спільну мову, однак, це може позбавити їх знущань з боку їх однолітків, чи дозволить їм не зламатися. Говорячи про стару людину також, напевно, краще і милосердніше описати її як «*тендітну*», аніж як «*старезну*». Дослідження показало те, що для виникнення евфемізмів найбільш важливим детермінантом мовної поведінки є ціль комунікацій, які обумовлюють евфемізацію мови. З упевненістю можна стверджувати про **цінність** цієї роботи, яка полягає у визначенні евфемізмів. Перспективу нашого дослідження становить неоднозначність трактування поняття «евфемізм», відсутність чіткої класифікації евфемізмів слугують основою для подальших соціолінгвістичних розвідок.

Список використаних джерел:

1. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові: дис. канд. філол. Наук : 10.02.04 / Віра Богданівна Великорода ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л.: [б. в.], 2007. – 19 с.
2. Мілева І.В. Евфемізація і дисфемізація у фразеотворенні говірок сходу України: дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / І.В. Мілева. – Луганськ, 2005. – 235 с.
3. Тхір В. Б. Особливості утворення політичних евфемізмів (на прикладі ідеологічних евфемізмів) / В. Б. Тхір // Гуманітарний вісник. Сер. «Іноземна філологія». – Черкаси, 2004. – Ч. 8. – С. 313–315.
4. Швачко С.О., Кобякова І.К. Вступ до мовознавства (курс лекцій): Посібник. – Вінниця: Нова книга. – 224 с.
5. Channell, J. 1994. Vague Language. Oxford University Press – 98 p.
6. Linfoot-Ham K. The linguistics of euphemism: A diachronic study of euphemism formation // Journal of Language and Linguistics. – 2005. – Т. 4, №. 2. – P. 227-263.
7. Neaman J.S. Kind Words: A Thesaurus of Euphemism. / J. S. Neaman, C. G. Silver – New York : Avon Books, 1990. – 409 p.

Кобякова, І.К. Лінгвістичний підхід до вивчення евфемізмів [Текст] / Д. Левкович // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: Матеріали восьмої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 16–17 квітня 2020 р.) / уклад. М. М. Набок. – Суми: Сумський державний університет, 2020. – С.16-20.